

Juris Urtāns

LIELIE AKMEŅI LATVIJAS MUIŽU PARKOS
LARGE STONES IN THE MANOR PARKS OF LATVIA

<https://doi.org/10.55877/kkmp.2022.60>

Abstract

Starting from the 18th cent., construction of manor castles and laying out of landscape parks developed in Latvia. The parks contained different structures; mostly transformations of terrain associated with parks and the large stones have survived till nowadays. These stones have not been previously dealt with in uniform research. Several park stones have been mentioned in different connections in a series of publications. Connection of manors with the large stones appears at least since the 15th cent. The article provides information concerning eight large stones of manor parks, with average dimension in one direction no less than 2 m. It must be assumed that a large stone, entwined by legends, might have been inspiring to lay out a manor park in its close proximity. Sometimes dated texts have been carved in the large stones (1768; 1798; 1845–1855). Two large stones are crudely shaped stone benches. Several of the large stones, as testified by folklore and hollows in stones, might be connected with sacrality. Part of park stones fall within the circle of Devil's legends. There are also folklore subjects on buried treasure, tragic lovers, etc. Nowadays the large stones of manor parks are included in cultural movement again, this time more focusing on tourists and other visitors. Long ago recorded narratives are used, and new folklore is developed. Today, the large stones of manor parks and the crown of folklore around them, become part of the park landscape and keep up peculiar park atmosphere, retaining the presence of legendary ancient times.

Keywords: *stones, manor parks, folklore, tradition.*

Latvijā laika gaitā ir pastāvējušas ap 2000 muižas. 1920. gadā Latvijā bija vairāk nekā 1650 muižu un ap 200 pusmuižu [Muiža 2007: 483]. Livonijas laikā tika veidotas nocietinātas muižas, it sevišķi Livonijas pierobežā, kas bija kaut kas vidējs

starp mūra pili un vēlāko laiku atklāto muižu. Primārais nocietināto muižu pastāvēšanā bija aizsardzības un saimnieciskais aspekts, tāpēc kādam parkam pie muižas nebija vietas. Vēlāk nocietinātās muižas savu aizsardzības funkciju zaudēja un vērtās par saimnieciskiem organismiem, kuru virsuzdevums bija nodrošināt to īpašniekiem saimniecisku labumu. Muižām kļūstot par to īpašnieku pastāvīgām dzīves vietām, radās vajadzība organizēt ne tikai saimniecisko funkciju, bet arī radīt un izveidot dzīves vietas ērtības.

18. gs. Latvijas teritorijā iezīmējas ne tikai ar greznu muižas dzīvojamo ēku jeb piļu būvi, bet arī ar parku veidošanu, lai gan dažas iezīmes parku veidošanā bija bijušas jau agrākos laikos. 18. gadsimts radīja un attīstīja muižu un piļu parku kultūru, kur īpaša nozīme bija ainavu parkiem. Šie parki bija ļoti daudzveidīgi, atkarīgi no sava laika modes tendencēm, muižas īpašnieka redzējuma un uzskatiem, arī no rocības. Šā laika un arī 19. gs. sākuma un pirmās puses muižu parku veidojumā ietilpa arī dažādas būves, paviljoni, pieminekļi, tiltiņi, dīķi, salas, apceres vietas u. c. (Pēc – [Janelis 1981; Janelis 2010]. Sal. M. J. Borh “*Jardin sentimental du chateau de Warkland*”, 1795. Publicēts [Spārītis 2020: 12–36]). Lielākā daļa no šīm būvēm ir zudušas (sk., piemēram, [Zilgalvis 2022]), bet reljefa pārveidojumi un īpaši jau lieli akmeņi ir tie, kas saglabājušies muižu parkos. Starp šīm būvēm ir arī no mūsdienu viedokļa ekstravaganti veidojumi, tādi kā, piemēram, akmeņu piramīdveida krāvums Nogalē [Rusmanis, Vīks 1993: 136–137; Janelis 2010: 230], mākslīgās pilsdrupas Plāteres pilskalnā [Urtāns 2012] un Krāslavā [Krāslavas pils 2011], pazemes grota Skrīveru parkā [Meikališa 2014: 17], īpašas eremītu būves, piemēram, Jaunpils Elles pagrabs [Urtāns 1989; Rusmanis, Vīks 1993: 202; Ziedonis, Ziedonis 2006: 87–88], viduslaiku kapšētas kapakmeņu iekļāvums Kokneses parkā [Blese 1998: 70–71], pie Knipja muižas 19. gs. vidū Āsteres ezera malā uzstādītais obelisks ar ēģiptiešu hieroglifiem (1. att.) [Hammers 2013], rūnakmens atdarinājums pie Liezēres muižas [Urtāns 2015] u. c.

Akmeņi vai no akmeņiem veidotās būves ļoti bieži ir bijušas parku sastāvdaļa, piemēram, Bīriņu parks ar daudziem krustakmeņiem [Janelis 2010: 107]. Nav skaidrs, vai akmeņu tiešām ir bijis tik daudz, kā to rāda Johanna Vilhelma Krauzes zīmējums [Janelis 2010: 104], vai arī tā ir tikai iecere. Šobrīd Bīriņos zināms tikai viens krustakmens, kas ticis pārvietots, un nav skaidrs, vai tas ir bijis saistīts ar parku. Arī citos muižu parkos akmeņu kā savdabīgu dekorāciju ir bijis daudz, piemēram, dzīvnieku – suņu, zirgu – pieminekļi vai īpaši veidoti piemiņas akmeņi kādam notikumam (Elejas [Rusmanis 2006a: 77], Remtes [Rusmanis, Vīks 1993: 165], Varakļānu [Ekskursija uz ezeru zemi 1939]¹, Rūjienas mācītājmuižas [Vīksna 2012: 42–43] parki) vai akmeņi ar uzrakstiem, kas pauž simpātijas kādām personām, arī notikumiem, piemēram, Remtes parka nomalē akmeņi ar uzrakstiem Vašingtons, Franklins, *Die Stimme*

¹ M. Vilkaušas 1961. g. ziņojums, glabājas Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes Pieminekļu dokumentācijas centrā (turpmāk NKMP PDC).

1. attēls. Āsteres obelisks. J. Urtāna foto.

von Rona un gadskaitļiem 1201 un 1237 [Lidumnieks 1924; Eniņš 2017: 28–29; Zudusī Latvija 1922]. Nomācoši lielākā daļa muižu parku akmeņu ir gājusi zudumā; palikuši tikai lielie akmeņi, kurus nav varēts tik vienkārši pārvietot vai saplēst.

Lieli muižu parku laukakmeņi iepriekš nav apskatīti kādā vienotā pētījumā, lai gan atsevišķi šādi akmeņi dažādās kopsakarībās ir pieminēti vai aprakstīti veselā virknē dažādu publikāciju.

Muižu un muižu parku saistība ar lielajiem akmeņiem parādās jau no ļoti seniem laikiem. Tā Kokneses Pastamuižas agrākais nosaukums bija *Klauenstein* (tulkojot latviski – Nagakmens jeb Ķetnakmens), kas noteikti saistīts ar muižas tiešā tuvumā esošo Velnakmeni un teikām, ka akmeni nesīs Velns un atstājis tajā savu ķetnu vai nagu nospiedumus. Nosaukums *Klauenstein* pirmo reizi rakstītajos vēstures avotos parādās 1451. gadā, kas ļauj secināt, ka arī raksturīgās teikas par šo akmeni bijušas aktuālas vismaz 15. gs. vidū [Urtāns 2005]. Arī Jaunaglonas agrākais poliskais nosaukums *Kamieniec* ir saistīts ar lielo akmeni muižas parkā (2. att.). Ir ziņas par daudziem lieliem, ar folkloru saistītiem akmeņiem, kas atrodas netālu no kādreizējām muižām, piemēram, Lielvārdes Lāčplēša akmens Daugavā, iepretim Lielvārdes muižai [A. V. 1938], Saldus Rozentāla akmens pie Kalnamuižas [Jordāns 1976] u. c.

2. attēls. Kameņecas Lielais akmens. J. Urtāna foto.

18.–19. gs. dabas jeb ainavu parkā liels laukakmens kā kaut kas dabisks, kā organiska parka sastāvdaļa varēja būt ļoti vēlams. Patlaban autora rīcībā ir ziņas par astoņiem šādiem lieliem muižu parku akmeņiem (tabula), kas ir sastopami visos Latvijas novados (Latgalē – 3; Vidzemē – 1; Kurzemē – 3; Augšzemē – 1). Ticams, ka lielo muižas parku akmeņu skaits ir lielāks; tie ne visi ir apzināti vai aktualizēti, iespējams, kādi arī gājuši zudumā. Raksta kontekstā par muižas parka lielo akmeni tiks uzskatīts dabisks, jūtami nepārveidots un grūti pārvietojams laukakmens, kura caurmērs vismaz vienā virzienā ir divi metri. Apskatā ietverti tādi lielie akmeņi, kas iekļaujas muižu parku veidojumā, lai gan, kā jau redzējam Pastamuižas gadījumā, lielais, ar muižu saistītais akmens varēja arī neatrasties pašā muižas parkā.

Jāpieņem, ka tad, ja ir bijis kāds liels, teikām apvīts akmens, tas varētu būt kaut kādā veidā rosinošs muižas vietas izvēlei; pēc tam muižas parks veidots ap lielo akmeni. Akmens folklorā veidojās ne tikai pirms muižas laika, bet arī muižas pastāvēšanas laikā. Nav arī neiespējami, ka lielais akmens ir pārvietots uz parka vietu. Patlaban nav iespējams noteikt: vai akmens, ap kuru veidots parks, bijis savā vietā jau pirms parka, vai arī akmens pārvietots uz veidojamo parku. Ir dažas folkloras liecības, ka lielie akmeņi tikuši pārvietoti, lai tos novietotu parkā. Piemēram, Ezeres parka Lielajā akmenī ir iekalums *Br. von Toll 1845–1855*. Nostāsti vēsta, ka šis akmens

Tabula

Nosaukums	Pagasts, pilsēta	Izmēri (garums, platums, augstums metros)	Iekalumi	Attēls
Arakstes Milestības akmens	Lode	4,7 x 2,7 x 2,5		
Kameņecas Lielais, Velna akmens	Aglona	3,2 x 2,7 x 1,50	Garāks ar 1768. datēts teksts. Iedobums	2. att.
Gārsenes Barona krēsls	Gārsene	2,4 x 2,4 x 1,0	Akmens sols	
Varakļānu Milestības akmens	Varakļāni	3,8 x 2,1 x 1,7	AMICITIA VIRTVTI MEMORIA GRATITVDO 1798 ANNO	3. att.
Vadakstes valdnieks	Ezere	2 x 1,5 x 4	Br. von Toll 1845–1855.	
Upesmuižas Lielais akmens	Pāvilosta	3,3 x 2,9 x 1,5	Iedobums	5. att.
Upesmuižas akmens sols	Pāvilosta	2,2 x 1,2 x 0,6	Akmens sols	4. att.
Salnavas Milestības akmens	Salnava	4 x 4 x 1,5		7. att.

desmit gadus esot vilkts no Spriguļu lejas, caur kuru tek Vadakstes upe, uz parku, un to apliecinot akmenī iekaltie gadskaitļi. Ticami, ka iekaltie gadskaitļi apliecina kaut kādus ar muižu, parku un muižas arendatoru Tollu saistītus notikumus, varbūt parka iekārtošanu un lielā akmens pārvietošanu [Sipeniece 1990; Kušķis, Korsaks 2004: 28; Sveicināti Saldū! 2010: 58–59; Zariņi 2021 u. c.]. Par kaut ko līdzīgu stāsta folklorā saistībā ar lielo Aizkraukles Melķītāru Muldas akmeni. Aizkraukles baronese esot solījusi mājas par dzimtu tam, kas atgādās Melķītāru akmeni uz muižu.¹ Lielais akmens, kā teikts nostāstā, uz Remtes ezera piekrasti skaistuma dēļ esot atvests no Somijas [Vanags 1953; Rusmanis 2006b: 292]. Nav nekādu pierādījumu šo nostāstu patiesumam. Tehniski lielos akmeņus var pārvietot, un tos var pārvietot pat lielos

¹ T. Spuriņa 1930. g. 7. septembra ziņojums, glabājas Latvijas Nacionālā vēstures muzeja Arheoloģijas departamenta arhīvā (turpmāk LNVMA).

attālumos. Pastāv savi paņēmieni un iespējas, kā to izdarīt, tomēr tas nav vienkārši. Parasti lielo akmeni saskaldīja un sadalīja, jo liels viengabala akmens saimnieciskai izmantošanai arī nav vajadzīgs. Apdares akmeņi, to sagatavošana, pārvietošana un iestrāde ir vesela nozare. Norādīsim uz ļoti daudzo kvadrveidīgo apdares akmeņu izmantošanu Daugavpils cietokšņa, Kuldīgas Ventas rumbas apvedkanāla, Liepājas Karostas un citās Latvijas būvēs.

Reizēm lielajos akmeņos iekalti datēti teksti, kas ļauj noteikt akmens izmantošanu un datējumu. Jau tika minēts ar 1845.–1855. gadiem datētais iekalums Ezeres muižas akmenī. Aglonas Kameņecas Lielajā akmenī ir garš, mūsdienās vairs nesalasāms uzraksts poļu valodā. Tas ticis fiksēts 1926. gadā un tulkojumā latviešu valodā skan šādi: *Ar svētā tēva Klemensa XIII atļauju 1768. gadā. Un uz šīs klints būvēta kapela pēc mūsu zemē esošās Romas katoļu ticības parauga. Tā pārvesta uz muižu. Un tas akmens tai deva nosaukumu Kameņeca [Kamieniec].*¹

Varakļānu muižas parka Mīlestības akmenī ir šāds, ar 1798. gadu datēts uzraksts:

AMICITIA VIRTVTI
MEMORIA GRATITVDO
1798
ANNO

(Draudzībai un vīrišķībai piemiņa un pateicība 1798. gadā) (3. att.).

3. attēls. Uzraksts uz Varakļānu Mīlestības akmens. J. Urtāna foto.

¹ B. Korsaka 1926. g. 24. februāra ziņojums, glabājas LNVMA.

Pastāv vairāk vai mazāk pieņemts uzskats, ka uzrakstu tā laika romantiskā ainavu parka veidošanas garā licis iekalt pazīstamais 18. gs. mineralogs un ceļotājs, Varakļānu īpašnieks (?) Mihaels Johans fon der Borhs par piemiņu parka veidotājam, baznīcas cēlējam un savam draugam, itāļu arhitektam Vinčenco Mazoto (1756–1798), kas miris sev tālajā un skarbahā ziemeļu zemē [Spēlmane 1979: 60–61; Kušķis, Korsaks 2004: 102], tomēr Varakļānu parkam veltītajā M. J. Borha grāmatiņā šis akmens nav pieminēts.

Citi lielie akmeņi muižu parkos ir paraupji veidoti akmens soli. Akmens solu, kas parasti bijuši mazāku izmēru, bijis daudz un tie bijuši dažādi, piemēram, akmens krēsls Remtes parka malā [Lielmeža 1998]. Lielo akmeņu kontekstā dabisks akmens, kurā iekalts sēdeklis, ir Gārsenes un Upesmuižas parkā (4. att.). Upesmuižas parkā it kā bijuši pat divi akmens soli [Kupše 2013]. Vēl citos muižu parkos arī ir nenoteiktas un pagaidām nepārbaudītas ziņas par akmens soliem, kas iekalti lielos akmeņos.

4. attēls. Upesmuižas akmens sols. J. Urtāna foto.

Vairāki no lielajiem muižu parku akmeņiem, kā liecina fiksētā folklorā, it kā ir saistīti ar seno sakralitāti. Šobrīd nav iespējams pateikt, vai šī senās sakralitātes aploce akmeņiem jau bijusi, pirms tie tika iekļauti parkos, vai tā ir vēlākos laikos radusies folklorā. Piemēram, pamatojoties uz neizteikta dobumu esamību un nenoteiktām folkloras liecībām (*stāsta, ka bijis upuru akmens*)¹ Upesmuižas Lielais akmens (5 .att.) pieskaitīts kultakmeņiem [Mugurēvičs 1980: 83]. Kameņecas Lielajā akmenī ir regulārs, profesionāli veidots cilindrisks dobums, kas varētu tikt uzlūkots par kultakmens iedobumu, tomēr ticamāk, ka tas bijis izkalts krusta nostiprināšanai. Par to netieši liecina arī akmenī iekaltais, ar 1766. gadu datētais teksts uz šā akmens poļu valodā par kapelu. Latvijā zināms vēl viens laukakmens, uz kura no ķieģeļiem uzmūrēta maza kapela – tas ir Salienas Jaunbornes Krucifiksa akmens (6. att.). Dobumi krustu uzstādīšanai bieži ir veidoti 19. gs. kapsētu krustu pamatakmeņos. Tomēr par Kameņecas akmeni ir fiksēti nostāsti, ka senos laikos pie tā lūgts Dievs. Tāpat fiksēti nostāsti, ka uz akmens bijusi uzcelta maza kapela vai baznīca, uz akmens bijis krusts, kapelā un pie akmens notūrēti dievkalpojumi. Vēlākos laikos kapelu saspēris zibens, kapelas materiāls izmantots jaunas kapelas un netālo dzirnavu būvei, vecā kapela vairs nav atjaunota.² Pierakstos apliecināta arī teika par Kameņecas Lielo akmeni, ko Velns atsviedis no Krāslavas, un akmens saukts arī par Velna akmeni.³ Kameņecas akmens aprakstīts un pieminēts 19. gs. literatūrā [*Pamiņtnik Religijno-moralny* 1836: 127; Manteuffel 1879: 28]. Arī vēlākos laikos Kameņecas akmens apraksti bieži publicēti dažāda veida literatūrā [Grigorovičs 1925: 377–378; Aglyna 1929: 56; Biezais 1985: 29; Caune 1974: 96; Lauks 1987; Urtāns 1993: 91–93; Eniņš 1995; Kušķis, Korsaks 2004: 34 u. c.]. Arī par Varakļānu Mīlestības akmeni izteikts uzskats, ka tas varētu būt senlatviešu upurakmens [Spēlmane 1979: 61].

Domājams, ka jāpārskata uzskats, ka visi akmeņos iekaltie dobumi ir šo akmeņu sakrālās lomas apstiprinātāji. Zināms, ka akmeņos ievēdotiem dobumiem ir bijusi arī profāna nozīme: durvju vērtnes, zirgu dzirdināmās siles, iekaltie dobumi akmens sadalīšanai, piestas, dzelzs rūdīšanas dobumi, apakšējie graudberži [Urtāns 2017] u. c.

Daļa no lielajiem muižu parku akmeņiem iekļaujas Velna teiku aplocē. Velns ir ambivalents mitoloģiskais personāžs, kas iemieso gan pirmskristīgos, gan vēlāku laiku ar kristietību, vairāk gan ar tautas kristietību, saistītus uzskatus [Kokare 1992: 87–91; Kursīte 2018: 610–612; Kursīte 2020: 231–234]. Velns nes akmeni, gailim dziedot, akmeni pamet, atstāj akmenī pēdu nospiedumus u. c. Muižu parku akmeņu folklorā liecina par atstātajiem Velna pēdu nospiedumiem Ezeres Lielajā akmenī [Sveicināti Saldū! 2010: 59] un Varakļānu Mīlestības akmeni⁴. Kameņecas Lielo

¹ K. Roziša 1941. g. 4. jūnija ziņojums, glabājas LNVMA.

² M. Grigoroviča 1926. g. 1. maija ziņojums, glabājas LNVMA.

³ B. Korsaka 1926. g. 24. februāra ziņojums, glabājas LNVMA.

⁴ M. Vilkausas 1961. g. ziņojums, glabājas NKMP PDC.

5. attēls. Upesmuižas Lielais akmens. J. Urtāna foto.

6. attēls. Jaunbornes Krucifiksa akmens. J. Urtāna foto.

akmeni no Krāslavas šurp atsvedis Krāslavas Velns.¹ Nav skaidrs, vai šā Velna teiku aploce ir sena, vai arī radusies nosacīti jaunākos laikos, jo ir liecības, ka ar Velna vārdu un nostāstiem ir saistītas arī jaunāku laiku reālijas, piemēram, 19. gs. beigās raktais kanāls starp Iecavu un Garozi tiek saukts par Velna grāvi [Zīverts 1998].

Lielie akmeņi muižu parkos noteikti ir vietas ar noslieci piesaistīt folkloru, kas ir saistīta gan, iespējams, ar pirmskristīgiem jeb tautas kristietības uzskatiem, gan dzīvi muižas laikā. Folkloras veidošanos muižas laikā tautas uzskatos varētu raksturot šādi: ja jau akmens ir muižas parkā, ja jau kungs to tā ir tur ievērojis, varbūt pat licis atvilkt, tad akmenim jābūt ļoti nozīmīgam. Nav izslēgts, ka muižas ļaužu augstākajai kārtai bija sava, atšķirīga folklorā, par kuras pastāvēšanu nav daudz liecību (sal.: [Bienemann 1897]).

Ar lielajiem muižu parku akmeņiem saistītais folkloras pierakstu apjoms ir atšķirīgs, turklāt jāreķinās tikai ar to, kas ticis fiksēts. No rakstā aplūkotajiem lielajiem muižu parku akmeņiem īpaši izceļas Varakļānu muižas parka Mīlestības akmens ar savu teiku vainagu [Šķēls 1929; Spēlmane 1979: 60–61; Latviešu tautas teikas (1988): 169–170, 171–172; Urtāns 1990: 79–80; Kušķis, Korsaks 2004: 102 u. c.).²

Viens no folkloras sižetiem, kas vienmēr bijis aktuāls, ir stāsts par apslēpto mantu un naudu, kurš arī ir viens no izplatītākajiem teiku motīviem saistībā ar muižu parku lielajiem akmeņiem. Tā zem Arakstes Mīlestības akmens esot paslēpts vara zvans³, manta esot zem Kameņecas akmens. Paslēptās mantas sižetu īpašs izvērsums saistās ar Varakļānu Mīlestības akmeni, tiem vēl pieslēdzas stāstījumi par zem akmens noslēpto burvju grāmatu un Dzīvības zobenu (sk. iepriekšējo atsauci par Varakļānu Mīlestības akmens folkloras vainagu).

Vēl viens sižets saistībā ar parku lielajiem akmeņiem ir izplatītais vēstījums par diviem mīlētājiem, parasti muižnieka meitu un kādu meitas vecākiem nepieņemamu jaunu puisī, un abi mīlestības dēļ labāk izvēlas nāvi, nevis dzīvi vienam bez otra. Ar šādiem sižetiem saistīti Arakstes, un Varakļānu Mīlestības akmeņi. Salnavas muižas parkā ir liels, ainavisks laukakmens, kas tiek saukts par Mīlestības akmeni (7. att.); ticami, ka arī šis akmens ir bijis saistīts ar līdzīgu folkloru. Par Varakļānu Mīlestības akmeni fiksēti pat vairāki atšķirīgi sižeti. Šāds sižets ir izplatīts ne tikai saistībā ar akmeņiem. Piemēram, Krāslavā Karņicka kalnā ir pieminekļi vienam no traģiski mirušajiem mīlētājiem – Jozefam Karņickim [Krāslavas pils un parks 2011; Jankovjaks, Ostruvka 2012: 185], Tukuma Melnezerā noslicinājušies divi tēvu vajāti mīlētāji [Jūsmiņš 1877], Augstrozē Krusta kalnā nogalināti divi mīlētāji [Senos laikos Umurgā 2006: 178; Rusmanis 2021] u. c.

¹ B. Korsaka 1926. g. 24. februāra ziņojums, glabājas LNVMA.

² M. Vilkaušas 1961. g. ziņojums, glabājas NKMP PDC.

³ A. Leiša 1978. g. 7. jūnija pieraksts, glabājas autora perfokartotēkā.

7. attēls. Salnavas Mīlestības akmens. J. Urtāna foto.

Lielajiem muižu parku akmeņiem ir savi nosaukumi: Lielais akmens (Upesmuiža, Kameņeca), Mīlestības akmens (Varakļāni, Arakste), Velna akmens (Kameņeca), Vadakstes valdnieks (Ezere), Barona krēsls (Gārsene).

Mūsdienās muižu parku lielle akmeņi tiek no jauna iekļauti kultūrapritē, tagad gan vairāk orientējoties uz tūristiem un citiem apmeklētājiem. Tiek izmantoti jau sen fiksētie naratīvi, un varbūt, cerot piesaistīt vairāk apmeklētāju, tiek veidota jaunā folkloras, kas ietver arī jaunus muižu parku akmeņu nosaukumus: Preiļu parkā Skūpstu akmens [Preiļos atklās Skūpstu akmeni 2013], Gārsenes parka akmeņi – Altārakmens, Dainu akmens, Kurpīte u. c. [Punculis [b.i.g.]; Plaudis, Ozola 2012: 81; Prande 2017], Līksnas parkā Izlīdzināšanas akmens [Līksnas pagasta pārvalde 2022] un citi. Tādējādi senā folkloras tradīcija kopumā netiek pārrauta, saglabā seno slāni, bet arī mainās un pieskaņojas mūsdienu dzīves realitātēm. Mūsdienās muižu parku lielle akmeņi un to folkloras vainags, saglabājot teiksmainās senatnes klātbūtni, iekļaujas parka ainavā, uztur savdabīgu parka gaisotni un ir nozīmīgi izziņas un tūrisma objekti.

Izmantotie avoti

- Aglyna* (1929). Sak. A. Novickis. Rīga.
- A. V. (1938). Pa Lāčplēša pēdām. *Brīvā Zeme*. 11. oktobris.
- Bienemann, Fr. (1897). *Livländische Sagenbuch*. Reval: Kluge.
- Biezais, H. (1985). *Die baltische Ikonographie*. Leiden.
- Blese, J. (1998). *Koknese ar atskatu tālākā senatnē*. Atēna.
- Caune, A. (1974). Dobumakmeņi Latvijā. *Arheoloģija un Etnogrāfija*. XI laidieni. Rīga: Zinātne, 89.–98. lpp.
- Ekskursija uz Ezeru zemi (1939). *Ogres Ziņas*. 3. jūnijs.
- Eņiņš, G. (1995). Kameņecas Velnakmens. *Rīgas Balss*. 15. februāris.
- Eņiņš, G. (2017). *Koki mājas nepamet*. Latvijas Mediji.
- Grigorovičs, M. (1925). Vēsturiskas vietas Latgalē, Rušunas apkārtnē. *Latvijas Saule*. Nr. 35, 376.–378. lpp.
- Hammers, N. (2013). Jauni dati par Āsteres obelisku. *Kultūras krustpunkti. Starptautiska zinātniskā konference Kultūras krustpunkti 2013. 2013.gada 1.–2.novembris. Konferenču referātu kopsavilkumi. Programma*. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija, 14. lpp.
- Janele, I. (1981). *Vecie lauku parki*. Rīga: Zinātne.
- Janelis, I. M. (2010) *Latvijas muižu dārzi un parki*. Rīga: Neputns.
- Jankovjaks, M., Ostruvka, M. (2012). Krāslavas un tās apkārtnes poļi iedzīvotāju leģendās un nostāstos. *Inkluzīvi*. Sastādītāja J. Kursīte. LU Akadēmiskais apgāds, 181.–188. lpp.
- Jordāns, A. (1976). Saudzēsim! *Padomju Zeme* [Saldus]. 19. jūnijs.
- Jūsmiņš (1877). No Tērbatas uz Kurzemi. *Baltijas Vēstnesis*. 19. augusts.
- Kokare, E. (1992). Mitoloģiskie tēli latviešu folkloras poētiskajā sistēmā. *Latviešu folkloras. Tradicionālais un mainīgais*. Rīga, 9.–91. lpp.
- Krāslavas pils un parks* (2011). Buklets.
- Kupše, I. (2013). Uz ballēm Upesmuižas parkā neiet, bet siks pārņus pils drupās trenkā. *Kursas Laiks* [Liepāja]. 22. novembris.
- Kursīte, J. (2018). *Dainu kodekss*. Rīga: Rundas.
- Kursīte, J. (2020). *Latviešu dievības un gari*. Rīga: Rundas.
- Kušķis, G., Korsaks, P. (2004). *Pieminekļi mīlestībai uzvarām zaudējumiem*. Rīga: Madris.
- Latviešu tautas teikas* (1988). *Vēsturiskās teikas. Izlase*. A. Ancelānes sastādīta. Rīga: Zinātne.
- Lauks, J. (1987). Jaunaglonas Lielais akmens. *Lauku Dzīve*. Nr. 2.

- Līdumnieks (1924). Latvijas dabas retumi un kultūras pieminekļi. 9. Lielie akmeņi un akmeņu kopas. *Latvijas Vēstnesis*. 11. marts.
- Lielmeža, B. (1998). Latvijas svētvietas. *Brīvā Latvija. Apvienotā Londonas Avīze un Latvija*. 23.–29. maijs.
- Līksnas pagasta pārvalde (2022). Pieejams: <https://likсна.lv/turisms/> (skatīts 03.01.2022.)
- Manteuffel, G. (1879). *Inflanty Polskie*. Poznań.
- Meikališa, A. (2014). Skrīveru dendroloģiskais parks. *Universitas*. Nr. 1(105), 16.–21. lpp.
- Senos laikos Umurgā* (2006). Sast. E. Melne. Rīga: Zinātne.
- Mugurēvičs, Ē. (1980). Arheoloģisko pieminekļu apzināšana Liepājas rajona ziemeļu daļā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1979. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 81.–84. lpp.
- Muiža (2007). *Latvijas Enciklopēdija*. 4. sēj. Rīga: SIA “Valērija Belokoņa izdevniecība”, 483. lpp.
- Pamiętnik Religijno – moralny* (1836). T.XXXI. Warszawa.
- Plaudis, J. A., Ozola, E. (2012). *Sakrālā Latvija*. Rīga: Jumava.
- Prande, L. (2017). Ceļojums divdesmit gadu garumā, un ne tikai... Interesenti tikās Gārsenes taku jubilejas pasākumā. *Brīvā Daugava* [Jēkabpils]. 21. septembris.
- Preiļos atklās Skūpstu akmeni (2013). *Dzīvesstils*. 24. jūlijs. Pieejams: Preili24.lv (skatīts 03.01.2022.)
- Punculis, A. [b.i.g.]. *Gārsene Sēlijas pērle*. Buklets.
- Rusmanis, S. (2006a). *Zeme starp Rundāli un Tērveti*. Rīga: Jumava.
- Rusmanis, S. (2006b). *Neiepažītā Latvija*. Apgāds Mantojums.
- Rusmanis, S. (2021). Uz citu jūras piekrasti. *Druva* [Cēsis]. 2. jūlijs.
- Rusmanis, S., Viks, I., (1993). *Kurzeme*. Rīga: Latvijas Enciklopēdija.
- Sīpeniece, B. (1990). Ja sakopsim kaut nelielu stūrīti... *Saldus Zeme*. 15. decembris.
- Spārītis, O. (2020). Eiropas kultūrainavas studijas un konferences “Kultūrainava: tās saturs, uztvere un transformācijas” materiāli. *Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis. A daļa*. Nr. 2., 6.–42. lpp.
- Spēlmane, E. (1979). No Varakļānu pils pagātnes. *Zvaigžņotā Debess*. Nr. 83, 57.–61. lpp.
- Sveicināti Saldū!* (2010). Saldus novada folklorā Māras Viksna atlasē un sakārtojumā. Rīga: Zinātne. (Novadu folklorā).
- Šķēls, P. (1929). Vectēva stāsts. *Latvijas Jaunatne*. Nr. 2, 57. lpp.
- Urtāns, J. (1989). Jaunpils Elles kalns. *Lauku Dzīve*. Nr.12.
- Urtāns, J. (1990). *Pēdakmeņi, robežakmeņi, muldakmeņi*. Rīga: Avots.

- Urtāns, J. (1993). *Latvijas senās svētnīcas*. Rīga: Enciklopēdiju redakcija.
- Urtāns, J. (2005). Pastamuižas Velnakmens folklorā un un datēšanas princips *postquam*. *Letonica. Humanitāro zinātņu žurnāls. Literatūra folklorā māksla*. 13, 144.–155. lpp.
- Urtāns, J. (2012). Plāteres pilskalns, tā mākslīgās pilsdrupas un akmens krusti. *Inkluzīvi*. Sastādītāja J. Kursīte. LU Akadēmiskais apgāds, 379.–389. lpp.
- Urtāns, J. (2015). Liezēres rünakmens. *Kultūras krustpunkti. Zinātnisko rakstu krājums*. 7. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija, 15.–24. lpp.
- Urtāns, J. (2017). Par apakšējiem graudberžiem. *Krustpunkti: kultūras un mākslas pētījumi. Zinātnisko rakstu krājums 2017*. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija, 14.–28. lpp.
- Vanags, K. (1953). Atceries Latviju. *Latvija Amerikā*. 2. decembris.
- Vīksna, A. (2012). Stallī spokojas Ambrozijs jeb slavenā ķirurga Ernsta fon Bergmaņa pēdas Rūjienā. *Latviešu ārstu un zobārstu apvienība*. Apkārtraksts. Nr. 161, 40.–43. lpp.
- Zariņi, M., J. (2021). Gar leišmali – Ezere un Vaiņode. *Zemgales Ziņas*. 29. aprīlis.
- Ziedonis, I., Ziedonis, R. (2006). *Mežu zeme Latvijā*. Latvijas Avīzes izdevniecība.
- Zilgalvis, J. (2022). Žana Žaka Ruso piemiņas sala Vecdrustu muižas parkā Vidzemē un dažas muižas zudušās vēsturiskās ēkas. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa*. 2022. Nr. 1., 77.–88. lpp.
- Zīvertis, A. (1998). Velna grāvis. *Latvijas daba. Enciklopēdija*. 6. sēj. Rīga: Preses nams, 53. lpp.
- Zudusī Latvija (1922). Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/10671.html> (skatīts 30.12.2021.)